

ЎҚУВЧИЛАРДА АБСТРАКТ ТАФАККУРНИ ШАКЛЛАНТИРИШ МЕТОДИКАСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ.

Холмурадов Фарход Маматхонович
Умрзаков Шерали Косимович
Мамадалиев Уктамжон Хасанбоевич
Гайниддинов Шайхислом Толибжон угли
Наманган давлат университетини

Аннотация: *Ушбу материал интерактив ўқитиш усуллари ва уларнинг ўқувчиларнинг абстракт тафаккури қобилиятини ривожлантиришдаги роли ҳақида сўзлайди. Хусусан, гуруҳда муҳокама, лойиҳаларни амалга ошириш, роль ўйинлари ва баҳс-мунозаралар каби турли интерактив фаолият турларининг аҳамияти ва қўллаш методикаси кўриб чиқилган. Таъкидланганидек, бундай фаолиятлар ўқувчиларни мустақил ва ижодий фикрлашга ундайди, мураккаб муаммоларни ҳал қилиш ва самарали коммуникация кўникмалари ривожланишида муҳим ўрин тутди. Бу мақола ўқитувчиларга ўқувчиларнинг таълим жараёнига фаол қатнашишини таъминлаш ва уларнинг шахсий ҳамда академик ривожланишига қўшадиган ҳисса учун манба бўлиб хизмат қилади.*

Калит сўзлар: *Интерактив ўқитиш, абстракт тафаккур, гуруҳда муҳокама, лойиҳаларни амалга ошириш, роль ўйинлари, баҳс-мунозаралар, ижодий фикрлаш, мустақил фикрлаш, ҳамкорлик, аргументация, ўқувчиларнинг фаол иштироки, таълим, ўқитувчилар, коммуникация кўникмалари, академик муваффақият.*

Абстракт тафаккурни шакллантириш методикасини такомиллаштириш мақсадида таълим муассасалари илғор педагогик усуллар ва янги ўқитиш стратегияларини татбиқ этишга интилиши керак. Бундай ёндашув ўқувчиларнинг абстракт фикрлаш қобилиятини ривожлантиришда катта аҳамиятга эга бўлиб, уларнинг комплекс ва мажҳул муаммоларга ижодий ва танқидий ёндашишини такомиллаштиради. Оқилна таълимнинг асосий нуқталари ва усулларини кўриб чиқамиз.

Ижодийлик ва танқидий фикрлашни ривожлантиришда абстракт тафаккур кўникмаларини ривожлантириш учун ижодийлик ва танқидий фикрлашни ошириш муҳимдир. Муаммоларни ҳал қилиш ўйинлари, баҳс-мунозаралар ва лойиҳа асосида ўқитиш каби стратегиялар ўқувчиларни фаол фикрлашга ва мустақил қарорлар қабул қилишга ундайди. Кўп жиҳатли фаолиятларни татбиқ этиш, ўқувчиларни турли сценарийларга ва фаолият турларига жалб қилиш, масалан, санъат, мусиқа, адабиёт ва илмий лойиҳалар орқали абстракт тафаккур қобилиятини ривожлантириш мумкин. Бу турдаги фаолиятлар ўқувчиларнинг креатив ва аналитик қобилиятларини янада оширади. Технология

воспитателигида фикрлашни ривожлантиришнинг замонавий технологиялар, шу жумладан компьютерли ўқитиш дастурлари, интернет ресурслари ва ўқитиш иловаларидан фойдаланиш абстракт тафаккурни ривожлантиришда муҳим роль ўйнайди. Бу технологиялар ўқувчиларга маълумотларни таҳлил қилиш, мураккаб тушунчаларни тушуниш ва янги илмий ғояларни ишлаб чиқишда кўмак беради [5,7,12,13,14,15].

Рефлексив жараёнида рефлексияни жорий этиш, яъни ўқувчиларга уларнинг ўз фикрлаш жараёнларини таҳлил қилиш ва улар устида ишлаш имконини бериш, ўқувчиларнинг ўзларининг тафаккур тарзларини тушуниб, уларни такомиллаштиришда муҳим воситадир.

Ҳамкорликда ўқитишнинг гуруҳ ва жамоа асосида ишлаш ўқувчиларга мураккаб муаммоларни жамоавий ҳал қилишни ўргатади. Бу турдаги фаолият мажозий фикрлаш қобилиятини ривожлантиришга ёрдам беради, чунки ўқувчилар турли қарашлар ва ёндашувларни баҳам кўрадилар ва янги ғояларни ишлаб чиқишга ҳаракат қиладилар [6,8,16].

Ўқувчиларда абстракт тафаккурни шакллантириш усуллари

Интерактив ўқитиш усуллари, жумладан гуруҳда муҳокама, лойиҳаларни амалга ошириш, роль ўйинлари ва баҳс-мунозаралар абстракт тафаккур қобилиятини ривожлантиришда муҳим ҳисобланади. Бу усуллар ўқувчиларни фикрлашни, мустақил хулосалар чиқаришни ва ижодий ечимларни топишни ўргатади. Интерактив ўқитиш усуллари ўқув жараёнини жонли ва фаол иштирокчи қилади, бу орқали ўқитувчилар ўқувчиларни англай олиши ва уларнинг абстракт тафаккурини ривожлантиришга қўл келиши мумкин. Шу сабабли, бу усулдан фойдаланишни имкон қадар кўплаштириш муҳим. Куйида ўқувчиларда абстракт тафаккурни ривожлантиришда интерактив ўқитиш усулларида қандай фойдаланиш борасида бир қанча таклифлар келтирилган [9,16].

Гуруҳда муҳокама ўқувчиларнинг фикр-мулоҳазасини ривожлантиришга ва уларнинг тафаккурини фаоллаштиришга ёрдам беради. Бундай муҳокамаларда ўқувчилар турли қарашларни тинглаши ва ўз фикрларини баён этиши мумкин.

Таклиф: Муҳокама учун мураккаб ва қизиқарли мавзуларни танлаш. Ўқувчиларни иштирок этишга рағбатлантириш учун мавзуларнинг амалий аҳамиятга эга бўлишини таъминлаш керак.

Лойиҳа асосида ўқитиш – бу ўқувчиларни бир нечта босқичлари мавжуд бўлган муаммоларни ҳал қилишга жалб қилиш усулидир.

Таклиф: Ўқувчиларга турли дисциплиналар бўйлаб кесишувчи мавзуларда ишлашларини таклиф қилиш. Масалан, илмий тадқиқот билан ижодий ёзиш ёки санъатни бирлаштирувчи лойиҳалар.

Роль ўйинлари

Роль ўйинлари ўқувчиларни бошқа одамларнинг ўрнига қўйишга имкон беради, бу орқали уларнинг эмпатияси ва тасаввурни ривожлантиради.

Таклиф: Турли касблар ва социал вазиятларни асос қилиб олинган роль ўйинлари ўтказиш. Масалан, тарихий шахсларнинг ролини ўйнаш ёки экологик муаммоларни ҳал қилиш учун бизнес лидерлари бўлиб чиқиш.

Баҳс-Мунозаралар

Баҳс-мунозаралар ўқувчиларга мавзуни чуқур тушуниш ва ўз аргументларини самарали равишда ҳимоя қилиш имконини беради.

Таклиф: Ҳар бир ўқувчи ёки гуруҳ ўзининг ёндашувини тақдим этиши ва бошқа томоннинг аргументларини тинглаши керак бўлган мавзуларни танлаш. Мунозараларни долзарб жамиятий масалалар ёки илмий назариялар атрофида ўтказиш.

Интерактив ўқитиш усулларида фойдаланиш ўқитувчиларга ўқувчиларнинг диққатини жалб қилиш ва уларнинг тафаккурини ривожлантириш имконини беради. Бу усулларни тўғри танлаш ва самарали қўллаш ўқувчиларнинг мустақил ва ижодий фикрлай олишига замин яратади.

Тасвирий материаллардан фойдаланиш

Диаграммалар, жадваллар, схемалар ва бошқа визуал материаллар ўқувчиларга мураккаб тушунчаларни тушунишга ва ёдда сақлашга ёрдам беради. Визуал ёрдамчилар ўқувчиларнинг абстракт фикрлаш қобилиятини ривожлантириш учун муҳим аҳамиятга эга.

Фалсафий ва мантиқий ўйинлар

Фалсафий мулоқот ва мантиқий ўйинлар, масалан, шахмат ёки вазифаларни ҳал қилиш ўйинлари каби фаолиятлар, ўқувчиларнинг абстракт тафаккурини кучайтиради. Улар мустақил фикрлаш қобилиятини ва креатив ёндашувни ривожлантиради.

Қиёсий таҳлилдан фойдаланиш

Қиёсий таҳлил асосида ишлаш, масалан, турли мавзулар ёки муаммолар ўртасидаги фарқ ва ўхшашликларни аниқлаш, ўқувчиларнинг абстракт тафаккурини қобилиятини оширишга ёрдам беради. Бу усул уларни нафақат маълумотларни ёд олишга, балки уларни таҳлил қилиш ва баҳолашга ўргатади.

Лойиҳалар ва тадқиқот ишларини амалга ошириш

Лойиҳалар ва тадқиқот ишлари ўқитиш жараёнида амалга ошириладиган аслий ишларни ўз ичига олади. Улар ўқувчиларга мавзуни чуқур ўрганиш, муаммоларни аниқлаш ва ечимларни топиш имконини беради. Бу жараёнда абстракт тафаккур кўникмалари фаол ишлатилади ва ривожланади.

Лойиҳалар ва тадқиқот ишларини ўқитиш жараёнига интеграция қилиш, ўқувчиларнинг мустақил фикрлаш қобилиятларини ривожлантириш ва уларни реал ҳаёт вазиятларини ҳал қилишга тайёрлашда муҳим аҳамиятга эга [10,13,14,15,16,17,18]. Лойиҳалаш ва тадқиқот жараёнлари қуйидаги асосий фойдаларни олиб келади:

1. Чуқур ўрганиш: ўқувчилар маълум бир мавзунини чуқур ўрганиш орқали зарур маълумотларни йиғишга, танқидий ва мустақил фикрлаш кўникмаларини шакллантиришга ўрганадилар.

2. Абстракт тафаккурни ривожлантириш: лойиҳалар ва тадқиқот ишлари мураккаб масалаларни таҳлил қилиш, сабаб-оқибат муносабатларини англаш ва муаммоларни аниқлаб, уларга ечим топишда абстракт тафаккур ролини оширади.

3. Ҳамкорлик кўникмаларини ривожлантириш: гуруҳ билан ишлаш ҳамкорлик, мулоқот қилиш, бир-бирига ёрдам бериш ва биргаликда қарор қабул қилиш каби муҳим ижтимоий ва алоқа кўникмаларини ривожлантиради.

4. Амалий тажриба: лойиҳалар ва тадқиқотлар ўқувчиларга нафақат назарий билимларни, балки амалий кўникмаларни ҳам шакллантиришга ёрдам беради, бу эса келажакда иш бозорида муваффақият қозонишлари учун зарурдир.

5. Танқидий фикрлаш ва муаммоларни ҳал қилиш: лойиҳа ва тадқиқот ишлари орқали ўқувчилар танқидий фикрлаш кўникмаларини ривожлантиради ва ўзлари танлаган ёки дуч келган муаммолар учун таъсирчан ечимларни топишга ўрганадилар.

6. Ўқув материалларига интилиш: бундай фаолиятлар ўқувчиларда ўрганилаётган мавзуга бўлган қизиқишни оширади, чунки улар ўз мавзуларини танлаб, мустақил ўрганадилар ва иш қайдномаси юритадилар.[17,18]

Лойиҳалар ва тадқиқот ишларини таълим жараёнига интеграция қилиш, ўқувчиларни реал ҳаёт муаммоларига сезгир ва ечим топа оладиган ижодкорларга айлантиради [11,12,13,14,15,17,18].

Хулоса

Ўқувчиларда абстракт тафаккурни ривожлантириш – бу келажакдаги касбий муваффақиятлари ва жамиятда муваффақиятли мослашиш учун керак бўлган муҳим қобилият. Интерактив ўқитиш усуллари, визуал материаллардан фойдаланиш, фалсафий ва мантиқий ўйинлар, қиёсий таҳлил ва лойиҳаларни амалга ошириш каби стратегиялар ушбу кўникмани самарали шакллантиришга ёрдам беради. Муҳими, ўқув жараёнида мунтазам равишда бу усулларни татбиқ этиш ва ўқувчиларнинг индивидуал хусусиятларини инобатга олишдир. Интерактив ўқитиш усулларида фойдаланиш, ўқувчиларда абстракт тафаккур қобилиятини ривожлантиришда катта аҳамиятга эгадир. Бу усуллар гуруҳда муҳокама, лойиҳаларни амалга ошириш, роль ўйинлари ва баҳс-мунозаралар каби турли шаклларда амалга оширилиб, ўқувчиларни мустақил фикрлашга, мураккаб муаммоларни ҳал қилишга ва ижодий ечимларни топишга ундайди. Шунингдек, бу усуллар ўқувчилар орасида ҳамкорликни ривожлантириш ва уларнинг таълим жараёнида фаол иштирок этишини таъминлайди.

Интерактив ўқитиш усуллари кўллаш орқали ўқувчилар ўз фикрларини эркин ифода этиш қобилиятини оширади, олдиндан таёргарлик кўриш ва

аргументларини тартиб билан тақдим этиш кўникмаларини эгаллайди. Бундай қобилиятлар нафақат академик муваффақият, балки келажакда касбий ҳаётда ҳам уларга ёрдам беради.

Барча ўқитувчилар учун тавсия этиладики, улар ўз дарсларида интерактив ўқитиш усулларини тўғри ва мақсадли равишда қўллаш орқали ўқувчиларнинг ижодий ва танқидий фикрлаш қобилиятларини ривожлантиришда катта қадам ташлашлари мумкин. Шу билан бирга, таълим соҳасида олинган бу тажрибалар, ўқитувчилар, ўқувчилар ва таълим тизими учун умумий фойда келтиришини ҳамда ўқувчиларнинг шахсий ва академик ривожланишига хизмат қилишини эсдан чиқармаслик керак.

Фойдаланилган адабиётлар:

- 1.Дженсен, Э. "Мозг и обучение" Санкт-Петербург, "Питер", 2012.
- 2.Блум, Б.С. "Таксономия образовательных целей. Когнитивная область" Нью-Йорк, "Дэвид Маккей Компани", 1956.
- 3.Килпатрик, Ф.П. "Техники обучения: Динамический и интерактивный подход" Москва, "Эксмо", 2011.
- 4.Пирс, Р. "Улучшение обучения: Стратегии для учителей" Москва, "Академия", 2007.
- 5.Абдушукуров А. А., Холмуродов Ф. М. Оценивание квантильной функции в информативной модели случайного цензурирования с двух сторон //Статистические методы оценивания и проверки гипотез. – 2012. – С. 40-45.
- 6.Абдушукуров А. А., Холмуродов Ф. М. Полупараметрическая оценка квантили в информативной модели случайного цензурирования //СТАТИСТИЧЕСКИЕ МЕТОДЫ ОЦЕНИВАНИЯ И ПРОВЕРКИ ГИПОТЕЗ. – 2011. – С. 144-151.
- 7.Abdushukurov A. A., Holmurodov F. M. Semi-Parametric Estimator of the Quantile in an Informative Model of Random Censoring //Journal of Mathematical Sciences. – 2022. – Т. 267. – №. 1.
- 8.Холмуродов Ф. М. Процентная остаточная продолжительность безотказной работы в информативной модели неполных наблюдений при случайном цензурировании с двух сторон //Труды XI международной ФАМЭБ'2012 конференции. Под ред. Олега Воробьева.—Крас-ноярск: НИИППБ, СФУ, 2012.—423 с. – Красноярский государственный торгово-экономический институт, 2012. – С. 372.
- 9.Rayimbaev J. et al. Test Particles and Quasiperiodic Oscillations around Gravitational Aether Black Holes //Galaxies. – 2023. – Т. 11. – №. 5. – С. 95.
- 10.Kholmuradov F. M. ASYMPTOTIC PROPERTIES OF SEMI-PARAMETRIC ESTIMATION FROM QUANTILE FUNCTIONS IN THE MODEL OF RANDOM CENSORING

FROM BOTH SIDES //Scientific and Technical Journal of Namangan Institute of Engineering and Technology. – 2020. – Т. 2. – №. 3. – С. 21-27.

11.Zaxidov D., Xolmurodov F. IJTIMOIIY TARMOQLAR JAMOALARINI ANIQLASHDA MAKSIMAL HAQIQATGA O'XSHASHLIK METODINI QO 'LLASH //Евразийский журнал математической теории и компьютерных наук. – 2022. – Т. 2. – №. 6. – С. 29-33.

12.Холмурадов Ф. М., Рахматуллаев У. М. ПРИМЕНЕНИЕ ФУНКЦИИ КВАНТИЛЯ В АСТРОНОМИИ //Новости образования: исследование в XXI веке. – 2024. – Т. 2. – №. 19. – С. 156-160.

13. Polvanov, Rashid Raximjanovich. "IKKINCHI TARTIBLI GRONUOLL CHEGARALANISHLI BOSHQARUVLAR UCHUN TUTISH MASALASI." RESEARCH AND EDUCATION 2.12 (2023): 62-67.

14. Polvanov, R. R. (2019). APPLICATION OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN TEACHING PROBABILITY THEORY. Scientific Bulletin of Namangan State University, 1(10), 19-25.

15. Umrzakov S. Q. et al. G'iyosiddin Jamshid Koshiyninig matematika sohasidagi ishlari //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 12. – С. 30-33.

16. Умрзақов Ш. Ноанъанавий дарс-таълим сифатининг гарови //Oriental Art and Culture. – 2020. – №. II. – С. 106-110.

17. Tolibjon o'g G. S. et al. IKKINCHI TARTIBLI GRONUOLL CHEGARALANISHLI BOSHQARUVLAR UCHUN TUTISH MASALASI //SCIENTIFIC APPROACH TO THE MODERN EDUCATION SYSTEM. – 2024. – Т. 2. – №. 22. – С. 209-214.

18. Tolibjon o'g S. G. et al. BOSHQARUVLAR ARALASH CHEGARALANISHLI BO'LGAN HOL UCHUN YOPIQ SODDA GRAFLARDA QUVISH-QOCHISH MASALASI. – 2022.